

พ ญ า เ นื อ
ย อ ด ก ต์ ญ ญ

เรากินอาหาร กินน้ำ และกินหญ้าของพระราชแล้ว
ข้าแต่พราหมณ์ เราจะไม่พยายามกินอาหารพระราชทานนั้น
เปล่าๆ

พญาเนื่อยอดกัตตัญญู

๑๐๑

ความเมตตาปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นทาง
มาแห่งสันติภาพอันไพบูรณ์ หากอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย
มีน้ำใจไมตรีต่อกัน จะทำให้สังคมนั้น เป็นสังคมในอุดมคติที่มีแต่
ความสงบสุข ไม่มีการแก่งแย่งรบราฆ่าฟันกัน อย่างที่เราเห็น
กันอยู่ในปัจจุบัน ความบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นจากดวงใจของผู้ที่เต็ม-
เปี่ยมด้วยกระแสแห่งเมตตาธรรมนี้ จะช่วยเชื่อมประสานรอย-
ร้าว ที่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน ให้กลับมาสมัคสมานสามัคคี
มวลมนุษยชาติก็จะปรองดองกัน หากกระแสแห่งความบริสุทธิ์
บังเกิดขึ้นมากเท่าใด สันติภาพของโลกก็จะบังเกิดขึ้นรวดเร็ว
เท่านั้น การจะทำให้กระแสแห่งความบริสุทธิ์ และความ
ปรารถนาดีขยายออกไปทั่วโลกได้นั้น จะต้องเริ่มจากใจที่ผ่องใส
บริสุทธิ์ และหยุดนิ่งจนความปรารถนาดีที่เต็มเปี่ยมพร้างพรูออกมา
แล้วจะแผ่ขยายออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สันติภาพที่แท้จริงก็จะ
บังเกิดขึ้นกับโลก

มีวาระพระบาลีใน นันทิยมิตรราชชาดก ความว่า

“ภุตตา มยา นิวาปานิ ราชินิ ปานโกชนิ
ตํ ราชปิณฺฑํ อวโกตตุ นาหํ พุราหฺมณมุสฺสเท

เรากินอาหาร กินน้ำ และกินหญ้าของพระราชชาแล้ว
ข้าแต่พราหมณ์ เราจะไม่พยายามกินอาหารพระราชทาน
นั้นเปล่าๆ”

พจนานุกรมย่อ ตำนาน

๑๐๒

ถ้อยคำที่กล่าวนี้ เป็นคาถาบทหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นผู้ไม่ลืมหืมขาวแดงแกว้งร้อนของผู้มีบุญคุณ ถือได้ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นบุคคลที่เปี่ยมด้วยความกตัญญูอย่างหาที่ติมิได้ ความกตัญญูเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังให้ความสำคัญกับความกตัญญูกตเวทีเป็นอย่างมาก ถึงกับตรัสสรรเสริญว่า “ใครก็ตามที่มีคุณธรรมอย่างนี้ ย่อมเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก แม้มนุษย์และเทวดาทั้งหลายก็สรรเสริญและนับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของมนุษย์ และเทวามิว่าจะดำรงอยู่ในสภาวะใดก็ตาม”

ผู้ที่มีคุณธรรมเช่นนี้ แม้จะตกอยู่ในสภาพที่ลำบากยากแค้น ก็จะสามารถรอดพ้นจากอันตรายทั้งปวงได้ ด้วยอานุภาพแห่งความกตัญญู เพราะโดยธรรมชาติของผู้ที่มีความกตัญญูในใจของเขาย่อมจะมีความอ่อนโยน และเปี่ยมล้นด้วยเมตตาธรรม จึงทำให้ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวงได้

*ดังเรื่องในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ได้สดับว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่งได้เลี้ยกฤหัสถ์ ด้วยอาหารที่ได้มาจากการบิณฑบาต จึงทำให้

พญาเนื่อยอดกตัญญู

๑๐๓

เป็นที่โจษจันของเหล่าเพื่อนสหายทั้งหลาย ครั้นพระพุทธรองค์ทรงทราบดังนั้น จึงเสด็จมาตรัสถามถึงความเป็นมาของเรื่อง “จริงหรือภิกษุ ที่ว่าเธอได้เลี้ยงดูคุณุหสธ” เมื่อภิกษุนั้นทูลว่า “เป็นความจริงพระเจ้าข้า แต่ผู้ที่ข้าพระองค์รับเลี้ยงนั้นเป็นมารดาบิดาของข้าพระองค์เอง” เมื่อพระพุทธรองค์ทรงทราบดังนั้นก็มิได้วักกล่าวติเตียนอะไร แต่กลับกล่าวสรรเสริญว่า “ดีแล้วภิกษุที่เธอทำอย่างนี้ เธอได้ชื่อว่า เป็นผู้รักษาวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย เพราะเมื่อก่อนนี้ โบราณกบัณฑิตถึงแม้ว่าจะเกิดอยู่ในสภาวะใดก็ตาม ในหัวใจนั้นก็เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญู เธอได้ทำสิ่งที่บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญแล้ว” เพื่อจะตรัสเรื่องนั้นให้แจ่มแจ้งขึ้น ทรงนำเรื่องราวในอดีตมาตรัสเล่าว่า

ครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดในกำเนิดเนื้อ เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นได้นามว่า **นันทิยมฤค** จิตใจของพญาเนื้อนี้ เป็นจิตใจที่ถึงงามถึงพร้อมด้วยศีล อาราม และความประพฤติทั้งมวล เป็นสัตว์ที่เปี่ยมไปด้วยความกตัญญูเลี้ยงดูมารดาและบิดาเป็นอย่างดี ในป่าใกล้เมืองสาเกต ซึ่งพระราชอาพระนามว่า **โกศล** ครองราชย์อยู่ พระองค์ทรงโปรดปรานการล่าเนื้อมาก ถึงกับไม่ยอมทำพระราชกรณียกิจอย่างอื่นเลย ได้แต่ทรงให้ข้าราชการบริพารตามเสด็จเข้าป่า เพื่อล่าเนื้อทุกวัน เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนั้น ข้าราชการบริพารจึงปรึกษากันว่า “เราจะทำอย่างไรดี ที่

พจนานุกรมคำศัพท์

๑๐๔

จะทำให้พระราชโอรสไม่ทอดทิ้งพระราชกรณียกิจ และพวกเราเองไม่ต้องเสียการเสียนานด้วย เพราะแม้แต่ตามเสด็จเข้าป่าอย่างนี้” จึงลงความเห็นว่าจะช่วยกันต้อนเนื้อในป่าทั้งหมด ให้มารวมกันอยู่ในที่แห่งหนึ่งแล้วกันเขตไว้ เพื่อที่พระราชโอรสจะได้ล่าเนื้อได้ทุกวัน ข้าราชการบริพารทั้งหลายจะได้ไม่ลำบากใจ และไม่เสียนานด้วย

เมื่อมีความเห็นกันอย่างนั้น ก็พากันล้อมสวนป่าอัญชัน สร้างประตู ขุดสระโบกขรณี ปลูกต้นไม้ไว้อย่างสวยงาม เมื่อสถานที่พร้อมแล้ว ก็พารวมพลกันเดินไปตามพุ่มไม้ต่างๆ เพื่อต้อนฝูงเนื้อให้ไปรวมอยู่ในคอก ในขณะที่เสียงอึกทิกครึกโครมดังก้องทั่วป่านั้น พระโอรสตัวก็ได้พามารดา และบิดาไปนอนพักอยู่ที่ต้อนแห่งหนึ่ง เมื่อเห็นเนื้อฝูงใหญ่ถูกคนมากมายกำลังต้อนอยู่นั้น และใกล้จะเดินทางมาถึงที่ที่ตนเองและมารดาบิดาอยู่ ก็นึกใจคิดว่า ผู้คนมากมายมีอาวุธครบมือได้เที่ยวไล่ต้อนเนื้ออยู่ และใกล้จะมาถึงพวกเราแล้ว หากเราไม่ทำอะไรสักอย่าง อันตรายก็คงถึงกับพ่อ และแม่แน่ๆ เอาเถิด วันนี้เราจะสละชีวิตทดแทนพระคุณของท่านทั้งสอง เมื่อคิดอย่างนี้ก็ไม่รอช้า ลูกขึ้นทำความเคารพและขอขมาท่านทั้งสอง พร้อมกับกล่าวว่า “ข้าแต่พ่อและแม่ ถ้าคนเหล่านี้เห็นพวกเราทั้งหมดก็คงไม่มีใครรอด ลูกจะกระทำการอุบาย หากลูกออกไป

พจนานุกรมย่อ ตำนาน

๑๐๕

ตัวเดียว พวกเขาก็คงไม่สงสัย การที่ท่านทั้งสองมีชีวิตรอด
นั้นแหละ เป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดสำหรับลูก ลูกจะทำให้พ่อกับแม่
มีชีวิตรอด ไม่ต้องเป็นห่วงลูกหรอกนะ เมื่อลูกออกไปแล้วจะหา
ทางกลับมาอีก” ขณะที่คนเหล่านั้นต่างพากันฟาดพุ่มไม้
พระโพธิสัตว์ก็ได้กระโจนออกมา แล้วได้วิ่งเข้าไปหาฝูงเนื้อ
ทั้งหลาย เมื่อคนเห็นอย่างนั้น ก็คิดว่า คงไม่มีเนื้อตัวอื่นแล้ว
จึงดาหน้าฟาดพุ่มไม้อื่นต้อนเนื้อจนหมด

เมื่อการต้อนเนื้อเสร็จสิ้นลง ก็ได้พากันไปกราบทูล
เรื่องนั้นทั้งหมดให้พระเจ้าโกศลทรงทราบ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา
เมื่อพระราชาราชการล่าเนื้อ พระองค์จะมุ่งตรงมายังสถานที่นั้น
เพื่อล่าเนื้อเอง แต่หากวันใดที่พระองค์ไม่สามารถเสด็จมาเองได้
ก็จะส่งอำมาตย์คนหนึ่งมายิงเนื้อเอาไปปรุงอาหารให้พระองค์
ครั้นเหตุการณ์เป็นอย่างนั้นฝูงเนื้อทั้งหลายก็เลยพากันจัดลำดับ
กันขึ้น หมายถึงว่า พากันจัดลำดับของตนเอง และพวกพ้องว่า
วันนี้เป็นลำดับของใคร ผู้นั้นก็ต้องสละชีวิตออกไปให้พระราช
หรือผู้ที่มาล่ายิงแทนหมู่คณะทั้งหมดเมื่อพวกเนื้อตกลงกันอย่างนี้
ทุกๆ วันก็จะมีตัวแทนออกไปสละชีวิตให้พระราชหรือผู้ที่รับสั่ง
ให้มายิง จนกระทั่งวันเวลาได้ผ่านล่วงเลยนานเข้า

มารดาและบิดาของพระโพธิสัตว์รู้สึกห่วงใยพระโพธิสัตว์
มาก คอยติดตามข่าวคราวตลอดมา ท่านทั้งสองรู้ดีว่ากำลัง

พจนานุกรมคำศัพท์

๑๐๖

ของลูกตนนั้นสามารถที่จะกระโดดข้ามรั้วออกมาได้อย่างสบาย

วันหนึ่ง ทั้งสองได้ไปยืนอยู่ข้างทาง เห็นพราหมณ์คนหนึ่ง กำลังเดินทางผ่านมา และกำลังจะเดินทางไปยังสาเกตนคร จึงฝากข่าวคราวไปถึงนันทียะลูกตนเองว่า “ตอนนี้พ่อและแม่ อยากจะพบลูกเหลือเกิน ให้ส่งข่าวมาด้วย” เมื่อพระโพธิสัตว์ ทราบข่าวจากพราหมณ์นั้นแล้วก็บอกให้พราหมณ์นั้นทราบ ว่า “ข้าแต่พราหมณ์ การที่ข้าพเจ้ามาอาศัยอยู่ท่ามกลางฝูงเนื้อ ทั้งหลาย ได้กินหญ้ากินน้ำของพระราชา หากยังไม่ได้ช่วยเหลือ เพื่อนๆ ให้พ้นทุกข์นี้ และยังไม่ตอบแทนพระราชาให้พระองค์ ดำรงตนอยู่ในความถูกต้องได้แล้วหนิไปนั้นไม่สมควร เรา จำเป็นต้องตอบแทนคุณของพระราชาให้ได้ก่อนแล้วจึงค่อยไป” เมื่อพราหมณ์ได้ฟังอย่างนั้นก็หลีกไป

จนกระทั่งวาระมาถึงพระโพธิสัตว์ วันนั้นพระราชาเสด็จ มาด้วยพระองค์เอง ขณะที่ทรงโก่งธนูนั้น พระโพธิสัตว์มิได้ มีอาการสะทกสะท้านหวาดกลัวต่อมรณภัยเช่นกับเนื้อชนิดอื่นๆ ยังคงยืนสงบนิ่งพร้อมกับตั้งกระแสนจิตที่เปี่ยมด้วยความเมตตา ต่อพระราชา ด้วยอานุภาพแห่งเมตตาของพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยม ด้วยความกตัญญูนั้น ทำให้พระราชาไม่สามารถปล่อยลูกศรได้ จึงทำให้พระองค์ทรงเกิดความเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์ ทรงทิ้ง ธนูแล้วเสด็จเข้าไปหา เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นดังนั้นก็ถือโอกาสทูล

พญาเนื่อ ยอดกัตถัญญ

๑๐๓

ขอภัยโทษให้กับสัตว์ทั้งหลาย แล้วได้แสดงทศพิธราชธรรมกับพระราชาวา “ข้าแต่มหาบพิตร ขอพระองค์ทรงตรวจดูกุศลธรรมเหล่านี้ของพระองค์ คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเคร่งครัด ความไม่พิโรธ การไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่ผิดพลาดเกิด แล้วพระองค์จะครองราชย์อย่างเป็นสุข”

เมื่อพระราชาสดับอย่างนั้น ก็ยิ่งทรงเกิดความเลื่อมใสได้พระราชทานอภัยให้กับสัตว์ทั้งหลาย และทรงดำรงอยู่ในธรรมที่พระโพธิสัตว์แสดงตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ส่งผลให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อพระโพธิสัตว์ยังพระราชำให้ดำรงอยู่ในธรรมแล้ว ก็เดินทางกลับไปหา มารดาบิดา แล้วได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจนสิ้นอายุขัย เมื่อพระบรมศาสดาแสดงธรรมจบลง ภิกษุผู้เลี้ยงมารดาบิดาได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

จากเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้กัตถัญญรู้คุณนั้น นอกจากจะทำให้ตนเองรอดพ้นจากภัยอันตรายได้แล้ว ยังเอื้อประโยชน์สุขให้กับส่วนรวมได้อีกด้วย ผู้ใดที่มีความกัตถัญญอยู่ในหัวใจ ผู้นั้นมีแต่จะก่อให้เกิดสิ่งที่ดีงาม และพบความสุขที่แท้จริง โดยเฉพาะการที่เราหมั่นเป็นผู้กัตถัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย ด้วยการเป็นกัลยาณมิตรชักชวนให้ท่านเหล่านั้น ได้มีโอกาสประพฤติธรรม ให้ท่าน รักษาศีล และเจริญภาวนา

พจนานุกรมคำศัพท์

๑๐๘

โดยถ้วนหน้า เมื่อเราทำอย่างนี้ โลกของเราจะเป็นโลกแห่ง
สันติภาพอย่างแท้จริง ดังนั้นอย่าลืมชักชวนผู้มีพระคุณของเรา
ให้เข้ามาสู่เส้นทางแห่งความดีนี้

